

خوشه بندی الگوهای دسترسی وب با استفاده از اتوماتای یادگیر و منطق فازی

زهره اناری^۱؛ محمد رضا میبیدی^۲؛ بابک اناری^۳

چکیده

علائق کاربران وب می تواند توسط صفحات وب ملاقات شده و مدت زمان بر روی این صفحات در طی گشت وگذار آنها در وب مشخص شود. پارامتر مدت زمان یک صفحه وب که در لاگ فایلها ذخیره می شود، پارامتر مهمی در آنالیز رفتار حرکتی کاربران وب به حساب می آید. از آنجائیکه زمان به صورت عددی بیان می شود، می توان از مفاهیم فازی برای پردازش آن و ایجاد متغیرهای زبانی استفاده نمود. در این مقاله یک الگوریتم دو مرحله ای برای خوشه بندی الگوهای دسترسی وب با استفاده از ترکیب اتوماتای یادگیر و منطق فازی پیشنهاد می کنیم. در اولین مرحله هر الگوی دسترسی وب از لاگهای وب به الگوی دسترسی فازی وب تبدیل می شود، که یک بردار فازی، متشکل از متغیرهای زبانی فازی یا صفر می باشد. هر عنصر در الگوهای دسترسی فازی وب نشان دهنده صفحه وب ملاقات شده و مدت زمان بر روی این صفحه وب می باشد. سپس با استفاده از اتوماتای یادگیر هر الگوی دسترسی فازی وب را در نزدیکترین خوشه مربوط قرار می دهیم، با این کار یک خوشه بندی اولیه بر روی الگوهای دسترسی وب انجام می گیرد، همچنین مراکز اولیه خوشه ها نیز تعیین می شود. در دومین مرحله این خوشه های اولیه که هر کدام دارای صفر یا چند الگوی دسترسی وب هستند توسط الگوریتم خوشه بندی وزندار weighted fuzzy c-means مورد استفاده قرار گرفته و بر حسب وزن هر خوشه که از روی تعداد الگوهای دسترسی قرار گرفته در هر خوشه بدست آمده اند و همچنین مراکز خوشه ها که توسط اتوماتای یادگیر تعیین شده است، خوشه بندی مجدد می شوند. با این کار خوشه های نهایی از روی خوشه های اولیه بدست می آیند. نتایج آزمایشها که بر روی چند لاگ داده واقعی وب تست شده است، کارایی بالای الگوریتم پیشنهادی را در مقایسه با سایر روشهای موجود نشان می دهد.

کلمات کلیدی

اتوماتای یادگیر، خوشه بندی، الگوهای دسترسی وب، متغیر فازی

Clustering Web Access Patterns based on Learning Automata and Fuzzy Logic

Z. Anari, M. R. Meybodi, B. Anari

Abstract:

The interest of web users can be revealed by the visited web pages and time duration on these web pages during their surfing. Time duration on a web page which is stored in log files is an important factor in analyzing users browsing behavior. Since the time durations are numeric, fuzzy concepts are used here to process them and to form linguistic terms. In this paper we propose a two step clustering algorithm based on learning automata and fuzzy to group the gained fuzzy web access patterns. At the first step, each web access pattern from web logs is transformed as corresponding fuzzy web access pattern, which is a fuzzy vector composed of fuzzy linguistic variable or zero. Each element in fuzzy web access patterns represents visited web page and time duration on this web page. Then we put each fuzzy web access pattern in the nearest cluster using the learning automata. By doing this, a primitive clustering is performed on the web access patterns and the primitive centers of clusters are

۱. زهره اناری، دانشجوی کارشناسی ارشد کامپیوتر، گرایش نرم افزار، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شبستر، zanari323@yahoo.com

۲. دکتر محمد رضا میبیدی، استاد و عضو هیئت علمی دانشگاه، دانشگاه صنعتی امیر کبیر، mmeybodi@aut.ac.ir

۳. بابک اناری، عضو هیئت علمی دانشگاه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شبستر، anari322@yahoo.com

determined. In the second step, these primitive clusters which have no or several web access patterns are used by weighted fuzzy c-means clustering algorithm and on the basis of the weight of each cluster which has been determined according to the number of access patterns in each cluster and also the centers of clusters which have been determined by the learning automata are reclustered. By doing this, the final clusters are determined from the primitive clusters. The results of experiments which have been tested on the several data sets show the high efficiency of the proposed algorithm in comparison to the other existing methods.

Keywords:

Learning automata, Clustering, Web access pattern, Fuzzy variable

۱. مقدمه

با گسترش روزافزون اطلاعات در وب، کاربران با حجم وسیع داده روبرو شده و در پیدا کردن اطلاعات مورد نیازشان با مشکلات زیادی مواجه می‌شوند. بنابراین پیدا کردن اطلاعات مربوط به کاربران مطابق با نیازهای آنها مسئله مهمی بشمار می‌رود. استخراج اطلاعات از وب به وسیله تکنیکهای داده کاوی را کاوش وب می‌گویند. کاوش وب در سه سطح مطرح است: در سطح محتوا، در سطح ساختار و در سطح استفاده از وب. در سطح محتوا، هدف کاوش محتوای وب می‌باشد. در سطح ساختار، هدف استفاده از توپولوژی ابر پیوندها برای تعیین ارتباط صفحات وب است و در سطح استفاده از وب، هدف کشف اطلاعات مفید از داده‌هایی است که از تعامل کاربران در هنگام استفاده از وب به دست می‌آید و بیشتر بر کشف خودکار الگوهای دسترسی کاربران از سرورهای وب تاکید دارد [۱۶]. از نتایج کاوش استفاده از وب می‌توان در توسعه وب سایتهای تطبیقی، وب سایتهای شخصی سازی شده و بهبود کارایی سرویس دهنده وب استفاده کرد. از روشهای کاوش استفاده از وب می‌توان به خوشه‌بندی، قوانین انجمنی و آنالیز الگوهای ترتیبی اشاره کرد. خوشه‌بندی الگوهای دسترسی وب به عنوان یک فرآیند مهم در مطالعه ویژگیهای کاربران وب بشمار می‌رود. بین خوشه‌بندی در کاربردهای مرسوم و خوشه‌بندی در کاوش وب تفاوتی وجود دارد، از آن جمله می‌توان به دو مورد زیر اشاره کرد: اول اینکه الگوهای داده وب غیر عددی هستند و دوم اینکه در کاوش وب، احتمال وجود داده ناصحیح و ناقص دیده می‌شود. خوشه‌ها اغلب مرز غیر دقیق و مبهم دارند بنابراین استفاده از خوشه‌بندی فازی برای چنین داده‌هایی در مقایسه با خوشه‌بندی متداول مناسب است [۵]. تئوری فازی یک چارچوب طبیعی برای کار با عدم قطعیت و مبهم بودن فراهم می‌کند.

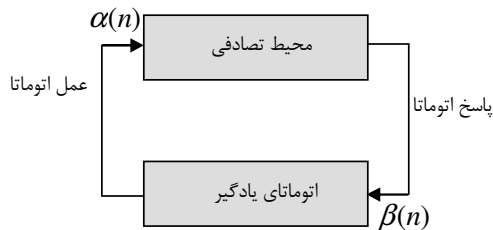
از جمله الگوریتم‌هایی که در خوشه‌بندی الگوهای دسترسی کاربران وب مورد استفاده قرار گرفته‌اند می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: در [۱۷] یک متد خوشه‌بندی رابطه‌ای برای طبقه بندی داده وب غیر عددی استفاده شده است. در [۳] یک متد خوشه بندی بنام FCM برای افراز یک مجموعه از n الگو به c خوشه معرفی شده است. در [۸، ۶] کاربران وب به چندین خوشه مختلف با استفاده از تئوری مجموعه‌های فازی گروه‌بندی شده‌اند. در دیگر تحقیقات انجام گرفته شده متد خوشه بندی با دیگر تکنیکهای محاسبات نرم همچون تئوری rough مورد استفاده قرار گرفته و تقریبهای حد بالا و حد پایین تئوری rough برای مدل کردن خوشه‌ها استفاده شده است [۱۸، ۱۳، ۹، ۴]. در متد معرفی شده در [۲۰] نیز از شبکه رقابتی LVQ برای خوشه بندی الگوهای دسترسی وب استفاده شده است.

در این مقاله یک الگوریتم دو مرحله‌ای برای خوشه‌بندی الگوهای دسترسی وب ارائه می‌کنیم. در اولین مرحله هر الگوی دسترسی وب از لاکهای وب به یک بردار فازی تبدیل می‌شود. هر مولفه در این بردار فازی یک متغیر زبانی فازی یا صفر می‌باشد که نشان دهنده صفحه وب ملاقات شده و مدت زمان بر روی این صفحه وب می‌باشد. سپس از اتوماتای یادگیر استفاده کرده و هر الگو را در نزدیکترین خوشه مربوط قرار می‌دهیم. با اعمال اولین مرحله از الگوریتم پیشنهادی، الگوها در نزدیکترین خوشه مربوط قرار می‌گیرند. در دومین مرحله این خوشه‌ها که هر کدام دارای صفر یا چند الگوی دسترسی وب هستند توسط الگوریتم خوشه بندی وزندار weighted fuzzy c-means مورد استفاده قرار گرفته و برحسب وزن هر خوشه که از روی تعداد الگوهای دسترسی قرار گرفته در هر خوشه بدست آمده‌اند و همچنین مراکز خوشه ها که توسط اتوماتای یادگیر بدست آمده‌اند، دوباره خوشه‌بندی انجام می‌گیرد. در روش پیشنهادی، i امین الگوی دسترسی وب، که رفتار حرکتی i امین کاربر وب است بصورت مجموعه $S_i = \{(url_{i1}, t_{i1}), (url_{i2}, t_{i2}), \dots, (url_{il}, t_{il})\}$ نشان داده می‌شود که در آن url_{ik} دلالت بر k امین صفحه وب ملاقات شده و t_{ik} مدت زمان بر روی url_{ik} می‌باشد. مدت زمان در یک صفحه وب نیز توسط یک متغیر زبانی فازی توصیف می‌شود. l تعداد صفحات وب ملاقات شده در طی ملاقات کاربر است و n تعداد الگوهای دسترسی وب استخراج شده از لاکهای وب می‌باشد. با استفاده از خوشه بندی دو مرحله‌ای، الگوهای دسترسی وب می‌توانند بطور کارا خوشه بندی شوند. ادامه مقاله بدین صورت سازماندهی شده است: در بخش ۲ اتوماتای یادگیر توضیح داده

می‌شود. در بخش ۳ مفاهیم اساسی مربوط به متغیرهای فازی توضیح داده می‌شود. الگوریتم پیشنهادی برای خوشه‌بندی الگوهای دسترسی وب در بخش ۴ شرح داده می‌شود. نتایج آزمایش و کارایی الگوریتم پیشنهادی در بخش ۵ نشان داده شده است. بخش ۶ نتیجه گیری می‌باشد.

۲- اتوماتای یادگیر

اتوماتای یادگیر یک مدل انتزاعی است که تعداد محدودی عمل را می‌تواند انجام دهد. هر عمل انتخاب شده توسط محیطی احتمالی ارزیابی شده و پاسخی به اتوماتای یادگیر داده می‌شود. اتوماتای یادگیر از این پاسخ استفاده نموده و عمل خود را برای مرحله بعد انتخاب می‌کند. هدف نهایی این است که اتوماتا یاد بگیرد تا از بین اعمال خود بهترین عمل را انتخاب کند. بهترین عمل، عملی است که احتمال دریافت پاداش از محیط را به حداکثر برساند. شکل ۱ ارتباط بین اتوماتای یادگیر و محیط را نشان می‌دهد [۱۵].

شکل ۱: ارتباط بین اتوماتای یادگیر و محیط

۲-۱ محیط

محیط را می‌توان توسط سه تایی $E \equiv \{\alpha, \beta, c\}$ نشان داد که در آن مجموعه $\alpha \equiv \{\alpha_1, \alpha_2, \dots, \alpha_r\}$ مجموعه ورودیها، $\beta \equiv \{\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_m\}$ مجموعه خروجیها و $c \equiv \{c_1, c_2, \dots, c_r\}$ مجموعه احتمالهای جریمه می‌باشد. هر گاه β مجموعه دو عضوی باشد، محیط از نوع P می‌باشد. در چنین محیطی $\beta_1 = 1$ به عنوان جریمه و $\beta_2 = 0$ به عنوان پاداش در نظر گرفته می‌شود. c_i احتمال اینکه عمل α_i نتیجه نامطلوب داشته باشد می‌باشد. اتوماتاهای یادگیر به دو گروه با ساختار ثابت و با ساختار متغیر تقسیم بندی می‌گردند. در ادامه به شرح مختصری درباره اتوماتای یادگیر با ساختار متغیر که در این مقاله از آنها استفاده شده است می‌پردازیم.

۲-۲ اتوماتای یادگیر با ساختار متغیر

اتوماتای یادگیر با ساختار متغیر توسط ۴ تایی $\{\alpha, \beta, p, T\}$ نشان داده می‌شود که در آن $\alpha \equiv \{\alpha_1, \dots, \alpha_r\}$ مجموعه عملهای اتوماتا، $\beta \equiv \{\beta_1, \dots, \beta_m\}$ مجموعه ورودی های اتوماتا، $p \equiv \{p_1, \dots, p_r\}$ بردار احتمال انتخاب هر یک از عملها و $p(n+1) = T[\alpha(n), \beta(n), p(n)]$ الگوریتم یادگیری می‌باشد. ورودی محیط یکی از r عمل انتخاب شده اتوماتا است. خروجی (پاسخ) محیط به هر عمل i توسط β_i مشخص می‌شود. الگوریتم زیر یک نمونه از الگوریتمهای یادگیری خطی در اتوماتای با ساختار متغیر است. در این نوع از اتوماتاها، اگر عمل α_i در مرحله n انتخاب شود و پاسخ مطلوب از محیط دریافت نماید، احتمال $p_i(n)$ افزایش یافته و سایر احتمالات کاهش می‌یابند و برای پاسخ نامطلوب احتمال $p_i(n)$ کاهش یافته و سایر احتمالات افزایش می‌یابند. در زیر یک نمونه الگوریتم یادگیری خطی آورده شده است.

$$\begin{aligned} p_i(n+1) &= p_i(n) + a[1 - p_i(n)] \\ p_j(n+1) &= (1-a)p_j(n) \quad \forall j \quad j \neq i \quad (1) \end{aligned}$$

الف: پاسخ مطلوب

$$\begin{aligned} p_i(n+1) &= (1-b)p_i(n) \\ p_j(n+1) &= \frac{b}{r-1} + (1-b)p_j(n) \quad \forall j \quad j \neq i \quad (2) \end{aligned}$$

ب: پاسخ نامطلوب

در روابط فوق، a پارامتر پاداش و b پارامتر جریمه می‌باشد. با توجه به مقادیر a و b سه حالت را می‌توان در نظر گرفت. زمانی که a و b با هم برابر باشند، الگوریتم را L_{RP} می‌نامیم. زمانی که b از a خیلی کوچکتر باشد، الگوریتم را L_{REP} می‌نامیم. زمانی که b مساوی صفر باشد، الگوریتم را L_{RI} می‌نامیم. برای مطالعه بیشتر درباره اتوماتاهای یادگیر می‌توان به [۱، ۱۱، ۱۲] مراجعه کرد.

۳- مروری بر متغیرهای فازی

مفهوم مجموعه فازی توسط پرفسور زاده در سال ۱۹۶۵ معرفی گردید [۲۱]. در این قسمت برخی مفاهیم اساسی مربوط به متغیرهای فازی توضیح داده می‌شود.

تعریف ۱: یک متغیر فازی ξ به عنوان یک تابع از یک فضای احتمال $(\Theta, p(\Theta), Pos)$ به مجموعه اعداد حقیقی توصیف می‌شود. بطوریکه Θ مجموعه جهانی، $p(\Theta)$ مجموعه توانی Θ و Pos معیار احتمال که بر روی $p(\Theta)$ توصیف می‌شود. احتمال، ضرورت و اعتبار یک رویداد فازی $\{\xi \geq r\}$ بصورت رابطه ۳ نمایش داده می‌شود، بطوریکه μ تابع عضویت ξ می‌باشد [۱۴].

$$\begin{aligned} Pos\{\xi \geq r\} &= \sup_{u \geq r} \mu_{\xi}(u), \\ Nec\{\xi \geq r\} &= 1 - \sup_{u < r} \mu_{\xi}(u), \\ Cr\{\xi \geq r\} &= \frac{1}{2} [Pos\{\xi \geq r\} + Nec\{\xi \geq r\}], \end{aligned} \quad (۳)$$

تعریف ۲: مقدار مورد انتظار یک متغیر فازی ξ به صورت رابطه ۴ توصیف می‌شود. مقدار مورد انتظار از یک متغیر فازی می‌تواند این متغیر فازی را توسط مقدار عددی بیان کند [۱۰].

$$E[\xi] = \int_0^{\infty} Cr\{\xi \geq r\} dr - \int_{-\infty}^0 Cr\{\xi \geq r\} dr \quad (۴)$$

ثابت شده که حداقل یکی از دو انتگرال متناهی است. به عنوان مثال مقدار مورد انتظار از یک متغیر فازی ذوزنقه‌ای (r_1, r_2, r_3, r_4) به صورت رابطه ۵ توصیف می‌شود.

$$E[\xi] = \frac{1}{4} (r_1 + r_2 + r_3 + r_4) \quad (۵)$$

۴- الگوریتم پیشنهادی

فرض می‌کنیم $W = \{url_1, url_2, \dots, url_m\}$ مجموعه ای از m صفحه وب متمایز باشد. الگوی دسترسی i امین کاربر وب را بصورت مجموعه $s_i = \{(url_{i_1}, t_{i_1}), (url_{i_2}, t_{i_2}), \dots, (url_{i_p}, t_{i_p})\}$ نشان می‌دهیم بطوریکه در آن $(1 \leq i \leq n)$ ، $url_{ik} \in W (1 \leq k \leq p)$ و تعداد صفحات ملاقات شده توسط i امین کاربرانشان می‌دهد. برای j امین کاربر نیز $s_j = \{(url_{j_1}, t_{j_1}), (url_{j_2}, t_{j_2}), \dots, (url_{j_q}, t_{j_q})\}$ الگوی دسترسی وب را نشان می‌دهد که در آن $(1 \leq j \leq n)$ ، $url_{jk} \in W (1 \leq k \leq q)$ و تعداد صفحات ملاقات شده توسط j امین کاربرانشان می‌دهد.

اگر $(url_{ia}, t_{ia}) \in s_i$ و $(url_{ib}, t_{ib}) \notin s_i$ ، $(1 \leq a \leq p)$ ، نشان دهنده این است که i امین کاربر با درجه مشخصی به url_{ia} علاقمند است ولی به url_{ib} هیچ علاقه ای ندارد. اگر $(url_{ia}, t_{ia}) \in s_i$ ، $(1 \leq a \leq p)$ ، $(url_{jc}, t_{jc}) \in s_j$ ، $(1 \leq c \leq q)$ و $url_{ia} = url_{jc} = url_k \in W$ و $(1 \leq k \leq m)$ ، باشد، می‌توان گفت که دو کاربر به url_{ik} علاقمند هستند. به عبارت دیگر اگر یک صفحه وب در چندین الگوی دسترسی وب ظاهر شود نشان دهنده این است که کاربران علائق مشترکی به این صفحه وب دارند ولی $t_{ia} \neq t_{jc}$ نشان می‌دهد که علایق آنها باهم متفاوت است. اگر $t_{ia} > t_{jc}$ باشد، نشان می‌دهد که i امین کاربر به صفحه url_k علاقه بیشتری نسبت به j امین کاربر دارد هرچند تفاوت دقیق بین t_{ia} و t_{jc} (برای مثال $t_{ia} = 56se$ ، $t_{jc} = 60se$) را نیز می‌توان نادیده گرفت. بنابراین مدت زمان در یک صفحه وب را می‌توان به عنوان یک متغیر زبانی فازی مانند short و middle و long و غیره توصیف

کرد. تا آن را به آسانی قابل فهم سازد [۲۰]. در ادامه نحوه تبدیل هر الگوی دسترسی وب به یک بردار فازی شرح داده می‌شود. هر مولفه در این بردار فازی یک متغیر زبانی فازی و یا صفر است که نشان دهنده صفحه وب ملاقات شده و مدت زمان بر روی آن صفحه وب در طی ملاقات کاربر است.

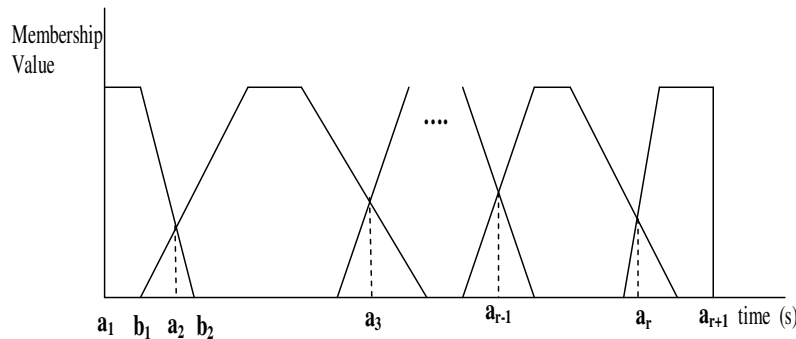
۱-۴ توصیف الگوی دسترسی کاربر بصورت یک بردار فازی

بافرض اینکه s_i ، $(1 \leq i \leq n)$ نشان‌دهنده الگوی دسترسی منحصر بفرد i امین کاربر باشد، تراکنشهای n کاربر را بصورت بصورت $S = \{s_1, s_2, \dots, s_n\}$ فرض می‌کنیم. همچنین اگر $W = \{url_1, url_2, \dots, url_m\}$ مجموعه ای از m صفحه وب متمایز ملاقات شده توسط همه کاربران باشد، در آن صورت مجموعه همه الگوهای وب بصورت $U = \{Url_1, t_{1_1}, \dots, (Url_1, t_{1_g}), \dots, (Url_m, t_{m_1}), \dots, (Url_m, t_{m_h})\}$ نمایش داده می‌شوند. بطوریکه g تعداد کل مدت زمانها بر روی Url_1 و h تعداد کل مدت زمانها بر روی Url_m می‌باشد. هر الگوی $s_i \in S$ یک زیرمجموعه غیر تهی از U است. الگوی دسترسی $s_i \in S$ توسط یک بردار بصورت رابطه ۶ نشان داده می‌شود.

$$V_i = \langle v_{i1}^t, v_{i2}^t, \dots, v_{im}^t \rangle, \quad (6)$$

$$(1 \leq k \leq m) \quad v_{ik}^t = \begin{cases} t_{ik}, & (Url_k, t_{ik}) \in s_i \\ 0, & otherwise \end{cases}$$

با اعمال رابطه ۶ می‌توان هر الگوی دسترسی $s_i \in S$ را به یک بردار حقیقی با همان اندازه تبدیل کرد. بعلاوه v_{ik}^t ، $(1 \leq k \leq m)$ توسط یک متغیر زبانی فازی توصیف می‌شود. کل مدت زمان صفحات وب به r ناحیه فازی مختلف طبق متد معرفی شده در [۱۹] تقسیم می‌شود و هر ناحیه فازی به عنوان یک متغیر زبانی فازی توصیف می‌شود. توابع عضویت زمان در شکل ۲ نشان داده شده است. اولین ناحیه فازی به عنوان یک متغیر فازی دوزنقه‌ای $\xi_1 = (a_1, a_1, b_1, b_2)$ و آخرین ناحیه فازی با ξ_r مشخص شده است.

شکل ۲: توابع عضویت مدت زمان

رابطه بین عدد حقیقی v_{ik}^t و متغیر زبانی فازی λ_{ik} ، $(1 \leq i \leq n)(1 \leq k \leq m)$ بصورت رابطه ۷ نشان داده می‌شود.

$$\lambda_{ik} = \begin{cases} 0, & v_{ik}^t = 0, \\ \xi_1, & a_1 \leq v_{ik}^t \leq a_2, \\ \xi_2, & a_2 < v_{ik}^t \leq a_3, \\ \vdots & \\ \xi_r, & a_r < v_{ik}^t \leq a_{r+1}, \end{cases} \quad (7)$$

بطوریکه ξ_j ، $(1 \leq j \leq r)$ متغیر زبانی فاز ی مربوطه می باشد. هر عدد v_{ik}^t در بردار V_i به متغیر زبانی فاز ی متناظر توسط معادله ۷ تبدیل می شود. بنابراین الگوی دسترسی وب i امین کاربر را می توان به صورت یک بردار فاز ی توسط رابطه ۸ بیان کرد.

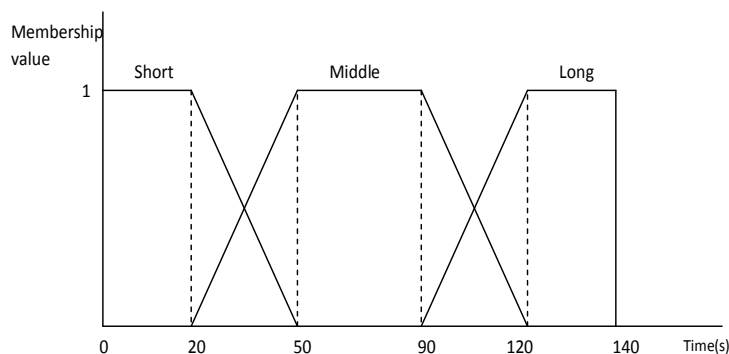
$$f_{vi} = \langle \lambda_{i1}, \lambda_{i2}, \dots, \lambda_{im} \rangle \quad (8)$$

در این رابطه $\{\xi_0, \xi_1, \xi_2, \dots, \xi_r\}$ ، $\lambda_{ik} \in \{0, \xi_1, \xi_2, \dots, \xi_r\}$ ، $(1 \leq k \leq m)$ می باشد. به عنوان مثال، اگر الگوهای دسترسی کاربران از لاگ داده بصورت جدول ۱ باشد، هر عنصر (url_{ik}, t_{ik}) در این جدول، نشان دهنده صفحه وب ملاقات شده و مدت زمان بروی این صفحه وب توسط i امین کاربر می باشد.

جدول ۱. الگوهای دسترسی کاربران از لاگ داده

شناسه کاربر	دنباله های حرکتی کاربران
۱	(A,۳۰), (B,۴۲), (D,۱۱۸), (E,۹۱)
۲	(A,۹۲), (B,۸۹), (F,۱۲۰)
۳	(A,۵۰), (B,۶۱), (D,۴۲), (G,۹۸), (H,۱۱۵)
۴	(A,۷۰), (C,۹۲), (G,۸۵), (H,۱۰۲)
۵	(A,۴۰), (B,۳۵), (D,۱۱۲)
۶	(A,۵۲), (B,۸۹), (G,۹۲), (H,۱۰۸)

با فرض اینکه توابع عضویت مدت زمان مطابق شکل ۳ به سه ناحیه فاز ی تقسیم شده باشد، می توان سه متغیر زبانی فاز ی بصورت short (۰,۰,۲۰,۵۰) و middle (۲۰,۵۰,۹۰,۱۲۰) و long (۹۰,۱۲۰,۱۴۰,۱۴۰) را بدست آورد. مقدار مورد انتظار این متغیرهای فاز ی می تواند توسط معادله ۷ بدست آید.

شکل ۳. توابع عضویت مدت زمان

روابط زیر را می‌توان بین مدت زمان عددی v_{ik}^t با متغیر زبانی فازی λ_{ik} از شکل ۳ بدست آورد.

$$\lambda_{ik} = \begin{cases} 0, & v_{ik}^t = 0 \\ short, & 0 \leq v_{ik}^t \leq 35 \\ middle, & 35 \leq v_{ik}^t \leq 105 \\ long, & 105 \leq v_{ik}^t \leq 140 \end{cases} \quad (9)$$

با فرض اینکه $S = \{s_1, s_2, \dots, s_6\}$ مجموعه تراکنشهای کاربران باشد و U اجتماع مجموعه صفحات مجزای ملاقات شده از تراکنشهای کاربر S باشد، اجتماع مجموعه صفحات وب مجزای ملاقات شده توسط همه کاربران با $W = \{A, B, C, D, E, F, G, H\}$ نمایش داده می‌شود. الگوی دسترسی وب $s_i \in S (i = 1, 2, \dots, 6)$ می‌تواند به عنوان یک بردار فازی نمایش داده شود. هر عنصر در بردار فازی یک متغیر زبانی فازی $\{short, middle, long\}$ یا صفر می‌باشد. الگوهای دسترسی شش کاربر وب از روی جدول ۱ بصورت زیر نشان داده می‌شود.

$$s_1 = \langle short, middle, *, long, middle, *, *, * \rangle$$

$$s_2 = \langle middle, middle, *, *, *, long, *, * \rangle$$

$$s_3 = \langle middle, middle, *, middle, *, *, middle, long \rangle$$

$$s_4 = \langle middle, *, middle, *, *, *, middle, middle \rangle$$

$$s_5 = \langle middle, short, *, long, *, *, *, * \rangle$$

$$s_6 = \langle middle, middle, *, *, *, *, middle, long \rangle$$

به عنوان مثال مقدار مورد انتظار متغیر فازی s_1 را می‌توان بصورت $s_1 = \langle E[short], E[middle], *, E[long], E[middle], *, *, * \rangle$ بیان کرد. بقیه الگوها نیز بطور مشابه بدست می‌آیند. برای محاسبه $E[short]$ و $E[middle]$ و $E[long]$ می‌توان از معادله ۵ استفاده نمود.

۲-۴ خوشه بندی الگوهای دسترسی وب با استفاده از اتوماتای یادگیر

در این مرحله با استفاده از اتوماتای یادگیر روشی ارائه می‌کنیم تا الگوهای دسترسی وب را به یک تعداد از خوشه‌ها دسته بندی نماید. در روش پیشنهادی برای هر صفحه وب مثل i یک اتوماتای یادگیر مثل LA_i در نظر می‌گیریم. اگر تعداد صفحات وب برابر m باشد، تعداد اتوماتاها نیز برابر

m خواهد بود. طول بردار اعمال هر اتوماتا نیز به اندازه تعداد خوشه‌های باشد (N تعداد خوشه‌ها را نشان می‌دهد). عمل L ام تمامی اتوماتاها به ترتیب از اولین تا آخرین اتوماتا، بردار مرکز خوشه L ام را نشان می‌دهد. اگر α_L^i انتخاب L امین عمل اتوماتای LA_i باشد، در این صورت P_L^i احتمال متناظر با L امین عمل اتوماتای LA_i است. برای مشخص کردن مرکز هر خوشه از روی اتوماتای یادگیر، مرکز هر خوشه مثل L ، ($1 \leq L \leq N$) را با یک بردار بنام P_L و بطول m و بصورت رابطه ۱۰ توصیف می‌کنیم.

$$P_L = [P_L^i, P_L^{i+1}, P_L^{i+2}, \dots, P_L^m] \quad (1 \leq i \leq m) \quad (1 \leq L \leq N) \quad (10)$$

پس از مشخص کردن اتوماتای یادگیر و اعمال مربوط به آنها، هر اتوماتای یادگیر را بصورت تصادفی مقداردهی اولیه نموده بطوریکه مجموع بردار احتمالات در هر اتوماتا برابر یک باشد. با این کار مراکز اولیه خوشه‌ها بصورت تصادفی مشخص می‌شود. پس از این مرحله هر الگوی دسترسی وب f_{vk} ، ($1 \leq k \leq n$) را که به یک بردار فازی تبدیل شده است با مراکز تمامی خوشه‌ها مقایسه کرده و هر الگو را در نزدیکترین خوشه که کمترین فاصله را با آن دارد قرار می‌دهیم. پس از مشخص شدن خوشه‌ای که کمترین فاصله را با الگوی دسترسی وب دارد در تمامی اتوماتاها به عمل مربوطه (شماره نزدیکترین خوشه) پاداش داده می‌شود. این عملیات تا تعداد تکرارهای مشخص یا تا زمانی که تغییر قابل توجهی در بردار خوشه حاصل نشده باشد، ادامه می‌یابد. شبه کد الگوریتم پیشنهادی برای خوشه بندی الگوهای دسترسی کاربر با استفاده از اتوماتای یادگیر در شکل ۴ آورده شده است.

ورودی: تراکنشهای کاربر (S) شامل n الگوی دسترسی وب مختلف $\{s_1, s_2, \dots, s_n\}$ ، توابع عضویت مدت زمان خروجی: پیدا کردن مرکز هر خوشه (N تعداد خوشه ها)

مراحل الگوریتم:

۱- بردار احتمال انتخاب اعمال هر اتوماتای یادگیر را بطور تصادفی مقدار دهی اولیه کن بطوریکه مجموع احتمالات برای بردار احتمال آن اتوماتای یادگیر برابر یک باشد.

۲- برای هر $1 \leq L \leq N$ بردار هر خوشه را بصورت $P_L = [P_L^i, P_L^{i+1}, P_L^{i+2}, \dots, P_L^m]$ تشکیل دهید.

۳- مراحل زیر را برای هر الگوی دسترسی کاربر f_{vk} ، ($1 \leq k \leq n$) انجام بده

۳-۱ هر الگوی دسترسی کاربروب را با تمامی بردارهای خوشه مقایسه کن بطوریکه رابطه زیر در آن برآورده شود. (این رابطه بردار خوشه‌ای را که کمترین فاصله را با الگوی دسترسی کاربر دارد، تعیین می‌کند).

$$\|f_{vk} - P_L\|^2 = \min_L \|E[f_{vk}] - P_L\|^2$$

۳-۲ بردار احتمال انتخاب اعمال تمامی اتوماتاهای یادگیر LA_i ($1 \leq i \leq m$) را طبق روابط زیر بروز کن.

$$p_L^i = p_L^i + a[1 - p_L^i]$$

$$p_m^i = (1 - a)p_m^i \quad \forall m \quad L \neq m$$

۴- مرحله ۳ را تا زمانی که حداکثر تعداد تکرارها برآورده نشده باشد و یا تا زمانی که تغییر قابل توجهی در بردار خوشه مشاهده نشده باشد، تکرار کن.

شکل ۴. الگوریتم خوشه بندی الگوهای دسترسی وب با استفاده از اتوماتای یادگیر

این الگوریتم تمام الگوهای دسترسی وب را به N خوشه دسته بندی می‌کند بطوریکه L امین خوشه بصورت زیر توصیف می‌شود.

$$U^L = \{s_k \in S : \|f_{vk} - P_L\|^2 = \min_L \|E[f_{vk}] - P_L\|^2\}$$

بطوریکه ($1 \leq L \leq N, 1 \leq k \leq n$) و مرکز هر خوشه بردار P_L می‌باشد. همچنین مجموعه $U = U^1 \cup U^2 \cup \dots \cup U^N$ یک افراز عادی (کریسپ) را بر روی S توصیف می‌کند.

۳-۴ خوشه بندی توسط Weighted fuzzy c-means

در این مرحله مجموعه مراکز خوشه P_L ، که در مرحله قبلی بدست آمدند دوباره توسط Weighted fuzzy c-means خوشه بندی می‌شوند. از آنجائیکه U^i ، $(1 \leq i \leq N)$ شامل الگوهای دسترسی مختلفی می‌باشد، وزنهای متفاوت به U^i های مختلف نسبت داده می‌شود. وزن U^i ، $(1 \leq i \leq N)$ بصورت رابطه ۱۱ توصیف می‌شود. در این رابطه $N(U^i)$ ، کاردینالیتیه خوشه U^i می‌باشد. $U = U^1 \cup U^2 \cup \dots \cup U^N$ یک افراز عادی (کریسپ) بر S بصورت $\sum_{j=1}^N N(U^j) = n$ می‌باشد. شبه کد این الگوریتم در شکل ۵ آورده شده است.

$$w_i = \frac{N(U^i)}{\sum_{j=1}^N N(U^j)} \quad (11)$$

ورودی: مراکز خوشه P_L ، $(1 \leq L \leq N)$ که توسط اتوماتای یادگیر در بخش ۲-۴ بدست آمده است.

خروجی: c خوشه

۱- مراکز خوشه v_i ، $(1 \leq i \leq c)$ را مقداردهی اولیه کنید.

۲- طبق تابع عضویت زیر، هر الگوی P_L را در نزدیکیترین خوشه خود قرار دهید.

$$u_{iL} = \frac{1}{\sum_{j=1}^c \left(\frac{d(P_L, v_i)}{d(P_L, v_j)} \right)^{\frac{2}{m-1}}},$$

بطوریکه u_{iL} درجه عضویت P_L به i امین خوشه را نشان می‌دهد. و $m \in (1, \infty)$ پارامتر فازی ساز است.

۳- مرکز خوشه v_i ، $(1 \leq i \leq c)$ را طبق معادله زیر دوباره محاسبه کن.

$$v_i = \frac{\sum_{L=1}^N w_L (u_{iL})^m P_L}{\sum_{j=1}^N w_L (u_{iL})^m},$$

۴- مرحله ۲ تا ۳ را تا زمانی که تابع هدف زیر همگرا گردد تکرار کن.

$$J_m(M, V) = \sum_{L=1}^N \sum_{i=1}^c w_L (u_{iL})^m d(P_L, v_i),$$

شکل ۵. الگوریتم خوشه بندی Weighted fuzzy c-means

بطوریکه $M = \{[u_{iL}], 1 \leq i \leq c, 1 \leq L \leq N\}$ ماتریس خوشه بندی نام دارد. $V = \{[v_i], 1 \leq i \leq c\}$ مجموعه مراکز خوشه نهایی می‌باشد. بعد از اجرای این الگوریتم، هر P_L با درجه عضویت متفاوت به c خوشه تعلق دارد. مرکز هر خوشه v_i ، $(1 \leq i \leq c)$ می‌باشد. بنابراین هر الگوی دسترسی U^L در S_i با همان درجه عضویت P_L به c خوشه تعلق دارد.

۵- آماده سازی لاگ فایل برای شبیه سازی

برای شبیه سازی الگوریتم پیشنهادی ما از دو مجموعه داده استفاده کردیم. مجموعه داده اول شامل صفحات ملاقات شده توسط کاربرانی است که وب سایت Nasa را ملاقات کرده اند [۷]. چندین کار پیش پردازش قبل از اعمال الگوریتمهای خوشه بندی به داده جمع آوری شده از لاگهای وب می بایست انجام گیرد. در این آزمایش، ما ابتدا پاکسازی داده و شناسایی جلسه کاربر را انجام دادیم. برای پاکسازی داده اطلاعات نامربوط همچون فایلهایی با پسوندهایی همچون gif، JPEG، cgi، JPG و غیره را حذف کرده ایم. در این لاگ فایل تعداد الگوهای دسترسی وب استخراج شده ۱۰۲۰۷ و تعداد صفحات وب ۸۶۳ می باشد. مجموعه داده دوم شامل صفحات ملاقات شده توسط کاربرانی است که وب سایت epa را ملاقات کرده اند در این لاگ فایل تعداد جلسات کاربران ۴۳۵۴ و تعداد صفحات وب نیز ۷۳۲ می باشد [۷].

۱-۵ معیار ارزیابی

برای ارزیابی نتایج خوشه ها در مجموعه داده، معیارهای مختلفی وجود دارد که می توان به Davies-Bouldin ، c-index، Dun index و غیره اشاره نمود. در این مقاله ما از معیار Davies-Bouldin Index استفاده کرده ایم [۲]. این شاخص، یک تابع از نرخ مجموع فاصله درونی خوشه به پراکندگی بین خوشه می باشد. از این معیار می توان برای بررسی کیفیت خوشه های بدست آمده در الگوریتمهای خوشه بندی فازی، استفاده کرد [۲۰]. این معیار در رابطه ۱۲ آورده شده است.

$$DB = \frac{1}{c} \sum_{i=1}^c \max_{i \neq j} \left\{ \frac{S(c_i) + S(c_j)}{d(c_i, c_j)} \right\} \quad (12)$$

در رابطه فوق، $S(c_i)$ میانگین فاصله همه الگوها در خوشه i از مرکز خوشه c_i ، $S(c_j)$ میانگین فاصله همه الگوها در خوشه j از مرکز خوشه c_j ، $d(c_i, c_j)$ فاصله مراکز خوشه c_i و c_j از هم و c تعداد خوشه ها می باشد. هر چه مقدار DB کم باشد، نشان دهنده این است که خوشه ها فشرده بوده و مراکز آنها از هم فاصله دارند. بنابراین متد خوشه بندی بهینه برای c خوشه بایستی مقدار DB را کم کند. در آزمایشات انجام شده، تعداد خوشه ها در مرحله اول برابر تعداد الگوهای دسترسی وب فرض شده است و در مرحله دوم از اجرای الگوریتم پیشنهادی تعداد خوشه ها برابر ۵ فرض شده است. توابع عضویت زمان صفحات وب نیز مطابق شکل ۳ می باشد. به منظور ارزیابی نتایج الگوریتم خوشه بندی معیار DB بین الگوریتمهای مختلف مقایسه شده است. جدول ۲ مقایسه معیار DB بین الگوریتم پیشنهادی با الگوریتمهای مختلف را در سایت NASA نشان می دهد. این آزمایشات در شرایط مساوی بر روی الگوریتمهای مختلف تست شده است.

همانگونه که از جدول ۲ مشخص است فاکتور DB در الگوریتم پیشنهادی (Learning Automata+Weighted c-means) از سایر الگوریتمها پایین تر می باشد و این نشان می دهد الگوریتم پیشنهادی در خوشه بندی الگوهای دسترسی وب کارایی بالاتری دارد. همانگونه که از این جدول مشاهده می شود اگر فقط از مرحله اول الگوریتم پیشنهادی یعنی تنها از اتوماتای یادگیر (Learning Automata) استفاده شود کارایی زیاد مناسب نخواهد بود. به عبارت دیگر این جدول نشان می دهد که در حالت های ترکیبی مثلا (LVQ+Weighted c-means) یا روش پیشنهادی نتیجه خوشه بندی بهتر بوده ولی در سایر الگوریتمهایی که به تنهایی بکار برده شده اند کارایی مناسب نیست.

جدول ۲. مقایسه با دیگر الگوریتمها در سایت Nasa

الگوریتم خوشه بندی	Davies-Bouldin Index
Fuzzy c-means	۰.۵۱۲
Learning Automata	۰.۶۳۹
LVQ	۰.۷۲۳
LVQ+Weighted fuzzy c-means	۰.۴۵۷
Learning Automata Weighted c-means(Our approach)	۰.۳۹۲

به منظور بررسی بیشتر الگوریتم پیشنهادی آزمایش دیگری در وب سایت epa انجام گرفت و معیار DB بین چندین الگوریتم مختلف مقایسه گردید. جدول ۳ مقایسه معیار DB بین الگوریتم پیشنهادی با الگوریتمهای مختلف را در سایت epa نشان می‌دهد.

جدول ۳. مقایسه با دیگر الگوریتمها در سایت epa

الگوریتم خوشه بندی	Davies-Bouldin Index
Fuzzy c-means	۰.۴۸۶
Learning Automata	۰.۵۹۳
LVQ	۰.۶۵۰
LVQ+Weighted fuzzy c-means	۰.۳۲۱
Learning Automata+Weighted c-means(Our Approach)	۰.۲۸۷

همانگونه که از جدول ۳ نیز مشخص است الگوریتم پیشنهادی کارایی بالاتری نسبت به سایر روشها دارد. همانگونه که از جدول نیز مشخص است روشهای ترکیبی معیار DB را کم کرده و نتیجه خوشه بندی بهتری ارائه می‌دهند. نکته مهم دیگری که در مقایسه نتایج این دو جدول وجود دارد این است که استفاده از اتوماتای یادگیر در مرحله اول الگوریتم ترکیبی کارایی به مراتب بهتری از الگوریتم LVQ دارد.

۶- نتیجه گیری

در این مقاله یک روش ترکیبی با استفاده از اتوماتای یادگیر و تئوری فازی برای خوشه‌بندی الگوهای دسترسی وب پیشنهاد گردید. در روش پیشنهادی هر الگوی دسترسی وب به یک بردار فازی تبدیل می‌شود و سپس با استفاده از اتوماتای یادگیر یک خوشه‌بندی اولیه بر روی این الگوها انجام می‌گیرد. نتایج آزمایشها نشان داد که یکی از معایب استفاده منفرد از روشهای خوشه‌بندی مانند Fuzzy c-means یا LVQ کارایی پایین آنها در خوشه‌بندی الگوهای دسترسی وب بود. لذا به منظور غلبه بر مشکل فوق و ایجاد یک خوشه بندی با کیفیت بالا، در این مقاله یک روش ترکیبی، مبتنی بر اتوماتای یادگیر و weighted fuzzy c-means برای خوشه بندی الگوهای دسترسی وب پیشنهاد گردید. روش پیشنهادی قادر است با استفاده از رفتار حرکتی کاربران وب، در طراحی و ساخت وب سایتهای تطبیقی و وب سایتهای شخصی سازی شده مورد استفاده قرار گیرد.

مراجع

- [۱] Beigy, H. and Meybodi, M. R., "A Learning Automata based algorithms for Determination of Minimum Number of Hidden Unites for Three Layers Neural Networks", Journal of Amirkabir, Vol. ۴۸, No. ۴, pp. ۹۵۷-۹۷۴, October ۲۰۰۲.
- [۲] Bezdek, J. and Pal, N., "Some New Indexes For Cluster Validity", IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics. Part-B, Vol. ۲۸, pp. ۳۰۱-۳۱۵, ۱۹۹۸.
- [۳] Bezdek, J., "Pattern Recognition with Fuzzy Objective Function Algorithms", Plenum Press, New York, ۱۹۸۱.
- [۴] De, S. and Krishna, P., "Clustering Web Transactions Using Rough Approximation", Fuzzy Sets and Systems, Vol. ۱۴۸, pp. ۱۳۱-۱۳۸, ۲۰۰۴.
- [۵] Han, J. and Kamber, M., "Data Mining: Concepts and Techniques", Morgan Kaufmann Publishers, ۲۰۰۰.
- [۶] Hathaway, R. and Bezdek, J., "Switching Regression models and Fuzzy Clustering", IEEE Transactions on Fuzzy Systems, Vol. ۱, No. ۳, pp. ۱۹۵-۲۰۴, ۱۹۹۳.
- [۷] <http://ita.ee.lbl.gov/html/traces.html>.
- [۸] Krishnapram, R. and Joshi, A., "Low Complexity Fuzzy Relational Clustering Algorithms for Web Mining", IEEE Transactions on Fuzzy Systems, Vol. ۹, pp. ۵۹۵-۶۰۷, ۲۰۰۱.
- [۹] Lingras, P., "Rough Set Clustering for Web Mining", Proceedings of the IEEE International Conference on Fuzzy Systems, Honolulu, HI, United States, Vol. ۲, pp. ۱۰۳۹-۱۰۴۴, ۲۰۰۲.
- [۱۰] Liu, B. and Liu, Y., "Expected Value of Fuzzy Variable and Fuzzy Expected Value Models", IEEE Transactions on Fuzzy Systems", Vol. ۱۰, pp. ۴۴۵-۴۵۰, ۲۰۰۲.

- [11] Meybodi, M. R. and Beigy, H., "A Note on Learning Automata based Schemes for Adaptation of BP Parameters", Journal of Neurocomputing, Vol. 48, pp. 957-974, October 2002.
- [12] Meybodi, M. R. and Lakshmivarahan, S., "On A class of Learning Algorithms which have Symmetric Behavior under Success and Failure", pp. 145-155. Lecture Notes in Statistics, Berlin: Springer Verlag, 1984.
- [13] Mitra, S., "An Evolutionary Rough Partitive Clustering", Pattern Recognition Letters, Vol. 25, pp. 1439-1449, 2004.
- [14] Nahmias, S., "Fuzzy Variable", Fuzzy Sets and Systems, Vol. 1, pp. 97-101, 1978.
- [15] Narendra, K. S. and Thathachar, M. A. L., "Learning Automata: An introduction", Prentice Hall, 1989.
- [16] Pal, S., Talwar, V. and Mitra, P., "Web Mining in Soft Computing Framework", Relevance, State of the art and future directions. IEEE Transactions Neural Networks, Vol. 13, No. 5, pp. 1163-1177, 2002.
- [17] Runkler, T. and Bezdek, J., "Web Mining with Relational Clustering", International Journal of Approximate Reasoning, Vol. 32, pp. 217-236, 2003.
- [18] Shi, P., "An Efficient Approach for Clustering Web Access Patterns from Web Logs", International Journal of Advanced Science and Technology, Vol. 5, April 2009.
- [19] Wang, X. and Ha, M., "Note of Maxmin μ/E estimation", Fuzzy Sets and Systems, Vol. 94, pp. 71-75, 1998.
- [20] Wu, R., "Clustering Web Access Patterns based on Hybrid Approach", Proceedings of the 2008 IEEE International Conference on Fuzzy Systems and Knowledge Discovery, 2008.
- [21] Zadeh, L., "Fuzzy Sets", Information and control, Vol. 8, pp. 338-353, 1965.